

**SØE - LIEUTENANT
SELSKABET**

200 ÅR

1784 - 1984

Udgivet af Søe-Lieutenant-Selskabet

*Redegørelsen er udarbejdet af orlogskaptajn Poul Grooss
på grundlag af tidligere udgivne artikler og bøger om
Søe-Lieutenant-Selskabet*

Søe-Lieutenant-Selskabet er et sømilitært videnskabeligt selskab, som den 17. september 1984 fejrer sin 200 års dag. Det er det næstældste selskab af sin art i verden. Som et militært selskab er det usædvanligt af to årsager: Dels er alle medlemmer lige i selskabets aktiviteter uanset militær rang, og dels kan bestyrelsen kun vælges blandt yngre søofficerer.

I det følgende er Søe-Lieutenant-Selskabets historie og aktiviteter kort beskrevet.

Søe-Lieutenant-Selskabet fejrer sin 200-årsdag den 17. september 1984. Det er et usædvanligt militært selskab, idet alle medlemmerne er lige i selskabets aktiviteter, uanset rang og stilling. Til bestyrelsen kan kun vælges yngre søofficerer med rang til og med kaptajnløjtnant. I det følgende skal kort redegøres for selskabets oprindelse, historie, aktiviteter m.v.

Tiden omkring selskabets grundlæggelse var præget af følgende faktorer: En voksende nationalfølelse og national selvbevidsthed, Danmark - Norges indtræden i det væbnede neutralitetsforbund samt en tillid til at den dansk - norske flåde havde en sådan styrke, at konflikt med den britiske sømagt kunne undgås.

Allerede inden Danmark - Norge indgik i det væbnede neutralitetsforbund i 1780, blev der udsendt orlogsskibe til at sikre vore handelsinteresser og til at hævde vor neutralitet. Chefen for den udrustede styrke i 1779, viceadmiral C.F. de Fontenay, var klar over, at hvis opgaven skulle løses tilfredsstillende, så skulle orlogsskibene have dygtigt uddannede besætninger, og det krævede to ting, nemlig krigsmæssige øvelser for hvert enkelt orlogsskib og "evoleringer", hvor officererne kunne lære at manøvrere med en flådestyrke. Problemet var, at skibscheferne samtidig skulle efterleve en forordning om "at skaane Takkel og Tov og at udvise økonomi med Krudt og Redskab".

Viceadmiralen indgav i 1779 et forslag til sådanne "Søe-Evolutioner", og de fandt herefter sted hvert år på Københavns red med deltagelse af et mindre antal orlogsskibe. For at spare anvendte man senere i så vid udstrækning som muligt et antal chalupper til evolutionerne. Fra 1783 indgik evolutionerne som et fag på Søe-Cadet Akademiet. Her skulle alle bestå eksamen i evolutioner, og siden skulle alle søofficerer, der ikke var tjenstligt forhindrede, deltage i de årlige evolutioner på reden.

I løbet af vinteren 1783-1784 opstod tanken om at danne et selskab, hvor man kunne øve sig i sommerens evolutioner, og dansen af et sådant selskab passede godt overens med det gældende Søe-Krigs-Artikels-Brev, som tilskyndede samtlige søofficerer til at dygtiggøre sig i de videnskaber, hvori der undervistes på Søe-Cadet Akademiet.

Premierlieutenant H.C. Sneedorff

Det antages, at planen om at grundlægge et selskab har været klar i løbet af foråret 1784, men den nåede ikke at blive bragt ud i livet, da alle de involverede yngre søofficerer var travlt beskæftiget med at rigge flådens skibe til på Holmen. Den årlige afrigning af 4 af de største orlogsskibe fandt sted på Holmen i perioden 1. til 16. september 1784, og ombord i disse forrettede grundlæggerne af selskabet tjeneste.

Selskabet menes med ret stor sikkerhed at være grundlagt af daværende Premierlieutenant H.C. Sneedorff, som i 1784 forrettede tjeneste ombord i lineskibet OL-DENBORG. Han har i ovennævnte afrigningsperiode haft lejlighed til at mødes med de øvrige interesserede officerer. I selskabets første år var den ugentlige mødedag fredag, og det formodes derfor, at det stiftende møde i selskabet er blevet holdt den 17. sep-

tember 1784. Allerede den 22. september 1784 var Premierlieutenant H.C. Sneedorf på vej til Trondhjem som chef for galiotskibet NEPTUNUS, som skulle bringe et antal norske søfolk hjem.

H.C. Sneedorf blev i 1774 i hele kadetkorpsets nærværelse fremstillet for Admiralitets-kollegiets embedsmænd som den mest lovende kadet, og 10 år senere, samme dag som han afsejler til Norge med NEPTUNUS, får han skrevet en rekommandation for sin tjeneste ombord i OLDENBORG: "Premierlieutenant Hans Christian Sneedorf er ej aleeneste en habil Officer, men endog besidder mange smukke Videnskaber, som gør ham æret af alle, der kender ham, fører en Conduite, der anstaar en ærekær Officer". Han var en særdeles velbegavet mand, der fulgte, hvad han kunne nå af videnskabelige forelæsninger spændende over elektricitet, magnetisme, skibskonstruktion, sprog og litteratur. Han var meget tæt knyttet til flådens betydeligste videnskabsmand, den navnkundige fabriksmester på Holmen, skibskonstruktør, Commandeur-Capitain Henrik Gerner.

I forbindelse med grundlæggelsen af selskabet vides det, at Henrik Gerner har spillet en ikke ubetydelig rolle, og han findes da også omtalt som selskabets lærer og medlem. Henrik Gerner (1742-1787) blev pludselig syg den 26. december 1787 og døde dagen efter. På dødslejet talte han blandt andet med viceadmiral C.F. de Fontenay og bad ham om bevågenhed for de unge "som dyrke Videnskaberne", blandt andet H.C. Sneedorff. Til H.C. Sneedorff kom han med de ord, som den dag i dag kan ses under selskabets maleri af Henrik Gerner:

*"HILS DIT SELSKAB AF UNGE OFFICERER
OG SIIG DEM, AT JEG AGTER DEM, AT JEG
PAA MIN DØDS SENG ANBEFALER DEM
AT BLIVE VED AT GAAE FREM MED
ENIGHED, SÅ VILLE DE KUNNE GJØRE
NYTTE."*

Maleriet er ophængt i Kongesalen i Søofficersforeningen, hvor de fleste af selskabets møder holdes. Det er malet i 1789 af professor Jens Juel.

Som nævnt hersker der usikkerhed om den nøjagtige stiftelsesdag for selskabet, og grunden hertil skal søges i begivenheder meget senere, nemlig i 1807. Under Købehavns bombardement i 1807 skønnede bestyrelsen, at selskabets lokaler ved Amagertorv var udsat, og det blev besluttet at overføre selskabets ejendele til Gammelholm, hvor Søkortarkivet den gang havde til huse, der hvor Nationalbanken i dag ligger. Det drejede sig om portrættet af Henrik Gerner og et arkivskab med alle protokoller, afhandlinger m.v. Portrættet kom atter til veje, men da englænderne ranede flåden, gik de voldsomt til værks på Holmen og Gammelholm. Selskabet kunne lakonisk konstatere, at alle dets papirer var gået til: "Skabet med alt deri værende ruineret og iturevet af de Engelske".

Grunden til, at selskabet kun hidtil er omtalt som "selskabet" er, at det faktisk ikke havde noget navn før den 15. marts 1790, hvor det i forbindelse med vedtagelse af nye love fik navnet

Søe-Lieutenant-Selskabet.

Ved stiftelsen i 1784 fik selskabet altså ikke noget navn, men der blev vedtaget nogle love. De var håndskrevne, og i dag har man kun kendskab til formålsparagraffen, der lød:

"Selskabets formaal er, indbyrdes iblandt dets ordentlige Medlemmer, at udbrede ved fælleds hjælp alle de Kundskaber, hvilke kunne nytte den danske Søofficier.

Sømandskabet, Styrmands-Kunsten, Søartilleriet, Evolutionen, Constructionen, den skandinaviske Hydrographi, blive især de Videnskaber, hvilke Selskabet saavel practisk som theoretisk agter at dyrke.

Dog vil Selskabet ei binde sig alene hertil, men alt det der paa nogen Maade kunde fremme dets hensigt, f. Ex. Beskrivelse over Sømagternes saavel positive som relative Styrke, Constitution og Drift; Beretninger om en eller anden god Søkrigshandling, Anmeldelser om nye Opfindelser eller indførte Skikke, Orlogsvæsnet vedkommende; men det vil i disse Sager see meget paa Authencitet.” (Authencitet = ægthed).

Søe-Lieutenant-Selskabet var stedet, hvor de unge, videbegærlige søofficerer kunne dyrke videnskaberne, og i begyndelsen optog man kun 32 medlemmer. I de senere love tillades der maksimalt optagelse af en trediedel af de yngre medlemmer af søetaten, og selskabets aktiviteter var lidt anderledes, end de er i dag.

Der var mødepligt, opfordringer skulle efterkommes, og der var bødestraf for en række forseelser.

Aktiviteterne var dog i de første år præget af en særdeles stram økonomi, og det fremgår af papirerne, at husleje og brændselsudgifter var ved at ruinere selskabet. De meget strenge regler i de første år var medvirkende til, at et nyt selskab blev stiftet i 1788: ”Det Søe-Militaire Kaart-Archiv og Bibliotheks-Selskab”. Dette selskab havde en særlig søgning, da man herfra for et ringe kontingent kunne udlåne nautiske instrumenter, navigationsbøger, kikkerter m.m. til søofficererne, som var forpligtet til selv at holde sig med disse ting. Senere kom der et udmærket samarbejde mellem de to selskaber, men da søværnet var for lille til to så nært beslægtede selskaber, besluttedes det i 1927, at Det Søe-Militaire Kaart-Archiv og Bibliotheks-Selskab blev nedlagt, og dets ejendele og formue skænket til Søe-Lieutenant-Selskabet.

Søe-Lieutenant-Selskabets virksomhed har altid afspejlet samtidens flåde og det danske samfund, som den skulle tjene. I perioder har selskabet dog været uden aktivitet, da medlemmerne har været i krig. Fra 1793 til 1802 og igen fra 1807 til 1815 var der således meget ringe aktivitet. Men selskabets tidligste aktivitet har åben-

bart betydet meget, for Capitain-Lieutenant G.S. Bille skriver således i 1797 et afskedsbrev adresseret til Søe-Lieutenant-Selskabet i anledning af sin snarlige afrejse til Algier, hvor han er blevet udnævnt til konsul: "..... Og overbevist herom skal jeg, hvergang jeg i mit Embeds Førelse, ydmyget ved Barbarernes raa Grundsætninger, Foragt og hoffærdige Adfærd mod Europas prægtige Nationer, anspores af ædel Drift til at arbeide i mit Kald, med glad Taknemmelighed erindre mig min Ungdomslærer, Ledsager og Ven: Søe-Lieutenant-Selskabet."

Selskabets virksomhed i de første år bestod i de før omtalte forberedelser til evolutioner samt i udarbejdelsen og bedømmelsen af forskellige sømilitære og videnskabelige afhandlinger. Fra 1825 tages et nyt emne op, nemlig farvandsbeskrivelse, og det er nok så bemærkelsesværdigt, for dette initiativ tages 18 år før den første udgivelse af "Den danske Lods". I 1880'erne begynder en særdeles aktiv periode efter nogle stille år, og det er især forsvarssagen, der giver anledning til debat. Der opstår spænding mellem værnene, og der opstår også spænding mellem Søe-Lieutenant-Selskabet og chefen for søværnet, idet sidstnævnte ikke mener, at diskussion af forsvarssagen hører hjemme der. Senere - i 1908 - nedlægger Marineministeriet direkte forbud mod, at landets forsvarsvæsen diskuteres i selskabet. Udover forsvarssagen beskæftigede man sig i slutningen af sidste århundrede og begyndelsen af dette århundrede især med den tekniske udvikling. Fra 1889 råder selskabet tillige over et tidsskrift, idet "Tidsskrift for Søvæsen" helt overtages. Bladet stammer tilbage fra 1826, men var i de første år uafhængigt af selskabet.

I 1899 får selskabet besøg af en russisk søofficer, som skal studere dets love og arbejdsform, da man påtænkte at oprette et tilsvarende russisk selskab. Da dette var blevet oprettet, modtog Søe-Lieutenant-Selskabet et eksemplar af det russiske selskabs love på originalsproget. Inspirationen i selskabets oprindelige love er iøvrigt hentet fra det svenske "Kungliga Orlogsmänna-Sälskapet" stif-

tet i 1771, og dette selskab er det eneste af sin art i verden, der er ældre end Søe-Lieutenant-Selskabet.

Ved Den første Verdenskrigs udbrud bliver selskabets aktivitet igen lammet, da selskabets medlemmer deltager i håndhævelsen af Danmarks neutralitet.

I tyverne begyndte en politisk diskussion om, hvorvidt værne-
ne skulle nedlægges og erstattes af neutralitetsværn til lands og til
søs. Søe-Lieutenant-Selskabet gik meget aktivt ind i diskussionen
for at redegøre for befolkningen, hvilke opgaver, et dansk søværn
kunne og burde løse. Søe-Lieutenant-Selskabet producerede blandt
andet en lille tryksag på 36 sider, hvori der i et let tilgængeligt sprog
blev redegjort for neutralitetsforpligtelser, forpligtelser, som Fol-
kenes Forbund pålagde medlemmerne, om flådens neutralitetsbe-
vogtning under verdenskrigen, og endelig for Folketingets tak til
flåden efter krigens afslutning. Som et illustrerende eksempel på
afrustningen og dens virkninger fremhævedes til slut, hvorledes
Danmark utvivlsomt ville være blevet inddraget i Den første Ver-
denskrig, hvis man ved dens udbrud kun havde rådet over en flåde,
der blot kunne protestere over neutralitetsbrud. Søe-Lieutenant-
Selskabet fremskaffede økonomiske midler til tryksagen udeluk-
kende fra medlemmerne selv - og fik den produceret i et antal af
110.000. Den blev fordelt til repræsentanter for alle de politiske
partier samt endvidere omdelt til ca. hver 9. husstand i Danmark.
Tryksagen fik en vis betydning i hele den politiske diskussion, men
set fra Søe-Lieutenant-Selskabet og hele søværnet gik den politi-
ske udvikling i slutningen af tyverne og i begyndelsen af trediverne
i en katastrofal retning.

Den 16. marts 1932 blev der i Landstinget fremsat et nyt forslag
til lov for søværnet. Dette lovforslag havde ikke været kendt af of-
fentligheden, før det blev fremsat, og det ville betyde en katastrofal
nedskæring af søværnet, hvis det blev vedtaget. Samme dag nedsat-

te Søe-Lieutenant-Selskabet et haste-udvalg, som i løbet af aftenen skriftligt redegjorde for konsekvenserne.

Næste dag indkaldtes til møde i selskabet, og under dette bevægede møde blev det besluttet at godkende den skriftlige redegørelse fra haste-udvalget. Den blev trykt som et sær-nummer af Tidskrift for Søværnen og uddelt til pressen og til medlemmer af begge ting. Redegørelsen blev meddelt i radioen den 17. marts.

Chefen for søværnet, viceadmiral Wenck, tog selv meget aktiv del i diskussionen i selskabet den aften. Hans kritik af lovforslaget havde stået i morgenaviserne samme dag.

Søofficerernes kritik blev ikke hørt, og allerede den 23. marts 1932 blev loven vedtaget. Den fik alvorlige konsekvenser for søværnet og dermed for landets forsvar, og den fik alvorlige konsekvenser for chefen for søværnet. Han blev afskediget fra aktiv tjeneste med udgangen af juni måned 1932. På grund af sin særlige indsats som chef for søværnet og i Søe-Lieutenant-Selskabet under denne sag, blev han udnævnt til æresmedlem fra den 1. juli samme år! Viceadmiral Wenck havde i hele sin tjenestetid været et særdeles aktivt medlem, og i 1911 modtog han som den første Søe-Lieutenant-Selskabets guldmedalje for en afhandling om torpedobåde.

1932 blev et af søværnets skæbneår, men en kreds af selskabets medlemmer startede samme år et oplysningsarbejde om forsvars-sagen for at en bredere kreds kunne blive gjort bekendt med de langsigtede konsekvenser, som denne alvorlige reduktion af søværnet ville kunne komme til at betyde for samfundet.

Da besættelsen kom, fortsatte selskabet i de første år sin mødevirksomhed, men man undlod at tage initiativer i forholdet til besættelsesmagten, fordi dette bedst kunne gøres på hele søværnets vegne af Søværnskommandoen under de meget specielle forhold, der var gældende. Efter den 29. august 1943 kunne selskabets aktiviteter ikke fortsættes.

Størsteparten af medlemmerne deltog herefter i modstandsarbej-

det i Danmark, i det tilknyttede arbejde i Sverige eller kæmpede i allieret tjeneste. Det første møde efter krigen kunne holdes den 30. oktober 1945, hvor forsamlingen godkendte valget af den bestyrelse, som var blevet valgt den 30. marts 1943. Ugen efter, den 6. november 1945, afholdtes det første foredrag i selskabet i to og et halvt år, idet viceadmiral A.H. Vedel talte om "Søværnet og fremtiden".

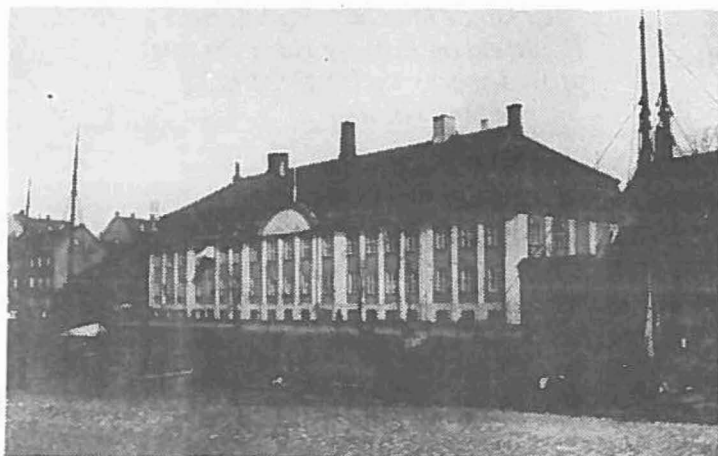
Siden 1945 har selskabet fortsat sin aktivitet bygget dels på de gamle traditioner og dels på nye initiativer. Aktiviteterne omfatter foredrag med emner, der spænder over strategi, taktik, historie, udenrigspolitik, sikkerhedspolitik, videnskab, teknik, skibsbygning, navigation, sømandskab etc. etc. Desuden arrangeres forskellige former for krigsspil, udskrevne prisopgaver forelægges og forsvares, og selskabet kan nedsætte udvalg, der skal udarbejde materiale om sømilitære emner med henblik på offentliggørelse. Selskabets bestyrelse administrerer en række legater oprettet med forskellige formål til støtte for søværnets og Søe-Lieutenant-Selskabets aktiviteter. Endelig har selskabet som nævnt sit eget tidsskrift: "Tidsskrift for Søværnen". Søværnets og forsvarrets ledere er ofte inviteret som talere i selskabet, og mange af søværnets initiativer i tidens løb har haft deres oprindelse i Søe-Lieutenant-Selskabet.

Selskabets formål er, "ved udveksling af tanker, anskuelser og oplysninger at fremme de kundskaber, som kan gavne den danske marines officersstand. Alt hvad der direkte eller indirekte kan bidrage til maritim og militær oplysning vil være dets virksomhed vedkommende." Selskabets virksomhed er med denne formålsparagraf først og fremmest rettet mod søofficererne selv med det formål, at give dem det bedst mulige faglige grundlag.

Kun ved enkelte lejligheder har Søe-Lieutenant-Selskabet følt sig foranlediget til at blande sig i den offentlige debat om søværnet og om landets forsvarspolitik som helhed, og ved sådanne lejligheder - som for eksempel ved de før nævnte debatter i 1924/1925 og

i 1932 - har formålet udelukkende været at tilføre debatterne et sagligt indhold samtidig med at man har bestræbt sig på at holde disse indlæg fri af værnspolitik og partipolitik. Udviklingen har vist, at der stadig er behov for udbredelse af sagkyndig, sømilitær oplysning.

Gamle traditioner og moderne tænkning præger Søe-Lieutenant-Selskabets virke. Dets gamle allegoriske bomærke benyttes stadig. Omkring det kan læses selskabets motto: "I DET DEN BINDER KRIGERNE OMFAVNER DEN VIDENSKABERNE". I midten kan ses en søjle med årstallet 1784. På dens top ses et kornneg, og ved dens fod ses et ror, et kompas, et oprullet søkort og en kanon. På neget hviler en orlogsvimpel, hvis flige omslynger såvel søjlen som de ved dens fod værende attributer.

Søkvæsthuset.

Søe-Lieutenant-Selskabet har ført en omskiftelig tilværelse med mange forskellige adresser i tidens løb. I lang tid har Søofficersforeningen stillet lokaler til rådighed, og siden 1942 har møderne - med enkelte undtagelser - været holdt i Søofficersforeningens lokaler i

Søkvæsthuset. Der har altid været en særlig atmosfære i selskabet, og det kan nævnes, at Hans Majestæt Kong Frederik IX ofte tog del i selskabets møder som søofficer og menigt medlem.

Deres Majestæter Kong Christian IX, Kong Frederik VIII og Kong Christian X har været protektorer for Søe-Lieutenant-Selskabet.

Den røde tråd i hele Søe-Lieutenant-Selskabets 200-årige historie har været "at danne duelige orlogsbrødre og at opnå dette ved indbyrdes belæring igennem en absolut ligestillethed indenfor selskabet". Selskabet skulle være til gavn for flåden, og flåden skulle være til gavn for Danmark. Dette kom digteren, professor Knud Lyhne Rahbek ind på i sin mindetale over inspiratoren til selskabet: Henrik Gerner. Han udtalte i "Selskabet for Efterslægten":

*"Jeg kunde lade Saxo og Snorre,
Hvidtfeld og Holberg vidne for mig,
at Danemarks Vælde var altid lig
Søemagtens Tilstand....."*

H. GELNER.
SELSKABETS MEDLEM
OG LÆRER.

HILS DIT SELSKAB AF UNGE OFFICERER
OG SIIG DEM. AT JEG AGTER DEM. AT JEG
PAA MIN DØDS SENG ANBEFALER DEM
AT BLIVE VED AT GAAE FREM MED
ENIGHED. SAA VILLE DE KUNNE GJØRE
NYTTE.

(TIL H. C. SNEEDORFF)